

ALICE WALKER

Mindennapos használat *Nagymamidnak*

Az udvaron várok majd rá, amit tegnap Maggie-vel olyan tisztára és barázdáltra sepertünk. Egy ilyen udvar sokkal kényelmesebb, mint az emberek hinnék. Olyan, mint egy kiterjesztett nappali. Ha a kemény agyag ilyen tisztára van seperve, mint a padló és a finom homok a szélein apró, szabálytalan vonalakkal barázdált, hát akkor bárki jöhet és leülhet és belenézhet a szilfa lombjába és várhatja a szellőket, amik odabent a házban nem jönnek soha.

Maggie ideges lesz majd, míg a testvére el nem megy: reménytelenül áll majd a sarokban, kényelmetlenül és szégyenlősen az égésnyomok miatt a karján meg a lábán, és csodálattal vegyes irigykedéssel bámulja majd a nővérét. Úgy hiszi, a nővére mindig is félvállról vette az életet, hogy neki sosem mondott nemet a világ.

Biztosan láttál már olyan TV-műsorokat, amikben a gyereket, aki „megcsinálta a szerencséjét”, szembesítik a saját anyjával meg apjával, akik öregecskén botorkálnak elő a színpad mögül. (Kellemes meglepetés ez, persze. Mit tennének, ha a szülők meg a gyerekek csak azért mennének oda, hogy átkozódjanak meg szidják egymást?) A TV-ben az anyák meg a gyerekek ölelkeznek, és egymás arcába mosolyognak. Néha az anyák meg az apák sírnak, a lányuk megöleli őket, és az asztalon áthajolva mondja, hogy nélkülük sohasem sikerült volna. Én láttam ilyen műsorokat.

Néha olyat álmodok, hogy Dee-t meg engem összehoznak egy ilyen műsorba'. Egy sötét, puhaüléses limuzinból átkísérnek egy világos terembe, teli emberekkel. Ott aztán találkozom egy mosolygós, őszes, sportos férfival, olyanal, mint Johnny Carson, aki kezét ráz velem és arról beszél, micsoda finom lányom van nekem. Aztán a színpadon vagyunk, és Dee könnyes szemmel átölel engem. Feltűz a ruhámra egy nagy orchideát, pedig egyszer azt mondta, szerinte az orchidea slamos virág.

A valóságban vaskos, nagy csontú nő vagyok durva, férfias, munkáskezekkel. Télen flanelpizsamát hordok éjjel, nappal meg kezeslábast. Olyan kegyetlenül ölk meg belezek disznót, akár egy férfi. Nulla fokban is melegen tart a hájam. Akár egész nap is dolgozom odakint, töröm a jeget, hogy legyen víz a mosáshoz. Megeszem én a roston disznómáját, percekkel az után, hogy a disznóból kijött gőzölög-

Alice Walker (1944) amerikai író, költő, aktivista. 1982-ben megjelent *The Color Purple* című regényéért 1983-ban elnyerte a Pulitzer- és a Nemzetközi Könyvdíjat is. A regény Magyarországon 1982-ben *Kedves Jóisten* címmel jelent meg, a belőle készült filmet (*Bíborszín*) 1985-ben vetítették a hazai mozik. Számtalan regénye, novelláskötete, nyolc verseskötete és gyermekkönyvei közül ez idáig csupán ez az egy jelent meg magyarul. Walker írásaiban és aktivistaként is elsősorban az afroamerikai nők és a nők helyzete körüli kérdésekkel foglalkozik, de az emberi jogok, és minden élő jogainak is szószólója. Nézete szerint mindenki számára elérhető és teljesítendő feladat, hogy együttérzésünket megtanuljuk elmélyíteni és kiterjeszteni másokra.

ve. Egyik télen nagykalapáccsal csaptam agyon egy bikaborjút, épp a szeme közt. Még le se szállt az este, a húsa már a fagyasztóban lógott. Persze, a TV-ben ez nem látszana. Olyan lennék, amilyenek a lányom akar: ötven kilóval könnyebb, a bőröm mint a sületlen árpalepény, a hajam csillog a jupiterlámpák alatt. Johnny Carsonnak fel kell kötnie a gatyáját, hogy lépést tartson az én gyors, éles nyelvemmel.

De ez persze nem igaz. Tudom, még mielőtt felébrednék. Ki ismert valaha éles nyelvű Johnstont? Ki tudná egyáltalán elképzelni, hogy én egy idegen fehér férfi szemébe merjek nézni? Nekem úgy rémlik, mindig csak úgy beszélek velük, egyik lábamban a futhatnékkal, arcomat olyan messze elfordítva tőlük, ahogyan csak lehet. Bezzeg Dee! Ő bárkinek a szemébe néz. Ő nem az a hezitáló fajta.

– Hogy nézek ki, mama? – kérdi Maggie, épp csak annyit mutat nekem a rózsaszín szoknyába meg piros blúzba burkolt sovány testéből, hogy tudjam, ott van. Az ajtó majdnem teljesen eltakarja.

– Gyere ki az udvarra! – mondom neki.

Láttál már nyomorék állatot (mondjuk olyan kutyát, amit valami nemtörődöm alak, aki elég gazdag, hogy kocsira fussa neki, elgázolt), odasompolyogni ahhoz, aki elég ostoba, hogy kedves legyen hozzá? Hát, így jár az én Maggie-m. Ilyen volt mindig: behúzott nyak, földre szegezett szemek, oldalt húzott láb, mindig a nagy tűz óta, ami porig égette a másik házat.

Dee könnyedebb, mint Maggie, szebb a haja, teltebb az alakja. Már felnőtt nő, még ha ezt néha el is felejtem. Mikor is égett le a másik ház? Tíz, tizenkét éve? Néha még hallok a lángokat és érzem Maggie karjait, ahogy belémcsimpaszkodik, a haja füstöl, a ruhája kicsi fekete pernyékben hullik le róla. A szemei tágra, ragyogóra nyíltak, ahogy a lángokba nézett. És Dee-t. Látom őt az ámbrafa alatt, ahonnan mézgát kapart mindig, látom az arcán, ahogy összpontosít, nézi, hogy a ház utolsó, nyomorult, szürke gerendája a vörös kémény felé dől. Miért is nem táncolod körbe romokat, kérdeztem volna legszívesebben, olyan nagyon gyűlölte azt a házat.

Régen azt gondoltam, Maggie-t is gyűlöli. De az még az előtt volt, hogy összegyűjtöttük volna neki a pénzt, a gyülekezet meg én, hogy Augustába küldjük iskolába. Szánalom nélkül olvasott nekünk, szavakat, hazugságokat, más népek szokásait, egész életeket erőltetett ránk, mi meg ott ültünk, a hangja alatt, csapdába esve, tudatlanul. Megmosott minket a hamisság folyójában, olyan tudással égetett meg minket, amit nem lett volna fontos megtudnunk. Magához nyomott azzal a komolysággal, amivel olvasott, hogy aztán abban a pillanatban ellökjön tőle az, amit érteni véltünk, mint valami tuskókat.

Dee szép dolgokat akart. Sárga organdi ruhát viselni a középiskolai ballagásán, fekete pömpsz cipőt a zöld kosztümhöz, amit abból az öreg kétrészesből alakított át magának, amit még én kaptam valakitől. Konokul farkasszemet nézett bármiféle csapással, ahogy az erejéből telt. Szemrebbenés nélkül. Gyakran kellett leküzdenem a kísértést, hogy jól megrázzam. Tizenhat évesen meg volt a maga stílusa: még azt is tudta, mi a stílus.

Énnekem nem voltak iskoláim sosem. Második elemi után bezárták az iskolát. Ne kérdezzék, miért: 1927-ben a színészek kevesebbet kérdezősködtek, mint manapság. Maggie néha olvas nekem. Jó szándékkal botladozik át a szövegen, de nem lát jól. Tudja ő magáról, hogy nem eszes. Ahogy a szépség meg a pénz, úgy került el a gyors észjárás is. Hozzámegy majd John Thomashoz (akinek mohos fogak ülnek a becsületes képében), és akkor majd ülni fogok itt, nyugalomban, és gondolom, majd zsoltárokat énekelek magamnak. Habár sosem voltam jó énekes. Egy hangot se talállok el. A férfimunka mindig jobban ment. Fejni azt szerettem, amíg egyszer oldalba nem patáztak '49-ben. A tehenek megnyugtatóak és lassúak, és nem is bántanak, amíg rosszul nem fejed őket.

Készakarva fordultam háttal a háznak. Háromszobás, mint az, amelyik leégett, csak ez bádogtetős, többé már nem használnak zsindelyt. Igazi ablakai sincsenek a háznak, csak rések az oldalába vágva, mint a hajóablakok, nem kerek, nem is szögletesek, a zsaluk meg nyersbőrrel vannak kívülről kipótolva. Ez a ház is legelőn áll, mint az, amelyik leégett. Dee biztosan lerombolná, amint meglátja. Egyszer azt írta nekem, hogy nem számít, milyen lakhelyet „választunk”, meglátogat minket. De soha nem fogja elhozni a barátait. Maggie-vel gondolkodtunk ezen, és akkor Maggie azt kérdezte tőlem:

– Mama, voltak Dee-nek valaha barátai?

Volt neki pár. Sunyi fiúk, rózsaszín ingekben, akik ott lógtak iskola után, nagymosás napján. Ideges lányok, akik sose nevettek. Le voltak nyűgözve tőle, dicsérték az ékesszólást, a csinos formát, a forrázó humort, ami úgy fortyant elő, mint a buborék a lúgban. Olvasott nekik.

Amikor Jimmy T.-nek udvarolt, nem maradt sok ideje ránk, de minden szőrszálhasogató erejét a fiúra fordította. Aztán a fiú lelépett és elvett valami olcsó lányt tudatlan, csiricsaré népek családjából. Neki meg alig maradt ideje összeszedni magát.

Ha megjön, majd találkozom...

De már jönnek is!

Maggie próbál a házba menekülni, a maga bicebóca módján, de marasztalom a kezemmel. Gyere vissza ide, mondom. És akkor megáll és zavarában szinte kutatás a lábujjával a homokba.

Nehéz őket tisztán látni a tűző napban. De én már a kocsiból elővillanó lábból megmondom, hogy Dee az. A lába mindig is csinos volt, mintha Isten különös gondal formálta volna. A kocsi túloldaláról kis, köpcös ember kerül elő. Az egész feje szőrös, vagy félméternyit lóg alá, az álláról meg úgy, mint valami göndör öszvérfarok. Hallom, ahogy Maggie-nek elakad a lélegzete. „Uhhnnh” – így valahogy. Mint mikor kígyót látsz tekerőzni a lábad előtt az úton. „Uhhnnh”.

Aztán Dee jön. Földig érő ruhában, ebben a forróságban. Olyan harsány az a ruha, a szemem is belefájdul. Sárgák meg narancssárgák, de annyi, hogy a napsütés elhalványodik mellette. Érzem, hogy az arcom belehevül a hőhullámokba, amiket a ruha lök ki magából. Meg aztán fülbevalók, aranyból, a válláig lógnak. Karperecek fi-

tyegnek, összeverődnek, ahogy felemeli a karját, hogy a ruha redőit kirázza a karja alól. A ruha bő és csak úgy árad, és ahogy közelebb jön, tetszik is. Maggie megint „uhnnh”-t hallat. A nővére haja miatt. Egyenesen égnék mered, mint a bárány gyapja. Fekete, akár az éjszaka, és oldalt két hosszú malacfarokként kunkorodik, mintha kis gyíkok bújtak volna a füle mögé.

– Wa-su-zo Tean-o! – mondja, és jön azzal a vitorlázó járásával, amit a ruha ad neki. A kis köpcös tag, a köldökig érő szakállával, vigyorog, mint a vadalma, és így folytatja:

– Asalamalakim, anyám és húgom! – Maggie felé mozdul, hogy megölelje, de ő hátralép, neki egyenest a székem támlájának. Érzem, hogy reszket, és ahogy felnézek, látom, ahogy a verejték csöpög az állán.

– Ne állj fel! – mondja Dee. Mivel elég vaskos vagyok, beletelik némi erőfeszítésembe. Láthatják, ahogy mozdulni próbálok, egy-két pillanatig, mire sikerül is. Dee megfordul, a fehér talpa kivillan a szandálból, visszamegy a kocsizhoz. Aztán egy polaroiddal kukucskál onnan elő. Lehajol gyorsan, és képeket sorakoztat elő rólam, ahogyan ott ülök a ház előtt, Maggie-vel, aki ott lapul mögöttem. Egy képet sem készít a nélkül, hogy biztos legyen benne, a ház is rajta van. Mikor odajön egy tehén az udvar szélére legelni, arról is csattint pár képet, meg rólam, meg Maggie-ről és a házról. Aztán visszateszi a Polaroidot a kocszi hátsó ülésére, odajön hozzám és homlokon csókol.

Közben Asalamalakim Maggie kezével próbálkozik. Maggie keze olyan petyhüdt, mint egy hal, és talán olyan hideg is, a verejtékezés ellenére, és folyton próbálja visszahúzni. Úgy fest, mintha Asalamalakim kezét akarna rázni, de puccosan akarná csinálni. Vagy talán nem tudja, az emberek hogyan fognak kezét. Akárhogy is, hamarosan feladja a próbálkozást Maggie-vel.

– Nos, – mondom, – Dee.

– Nem, Mama, – mondja ő, – nem Dee. Wangero Leewanika Kemanjo!

– Mi történt Dee-vel? – tudakolom.

– Halott – mondja Wangero. – Képtelen voltam már tovább elviselni, hogy azok nevét viseljem, akik elnyomnak.

– Épp olyan jól tudod, mint én, hogy Dicie nénéd után kaptad a neved – mondom. Dicie a húgom. Ő nevezte el Dee-t. Nagy Dee-nek hívtuk, miután Dee megszületett.

– Na de ő ki után kapta a nevét? – kérdezte Wangero.

– Gondolom, Dee nagymami után – mondtam.

– És ő ki után kapta a nevét? – kérdezte Wangero.

– Az anyja után – mondom, és látom, hogy Wangero kezd belefáradni. – És így van ez, ameddig csak vissza tudok emlékezni – mondom. Habár, valójában lehet, hogy a polgárháború előttig is vissza tudnám vezetni a családfán.

– Nos – mondja Asalamalakim –, tessék.

– Uhnnh – hallom Maggie-t.

– Semmi tessék – mondom –, nem voltam ott, mikor a Dicie-k felütötték a fejüket a családban, akkor meg minek kellene visszavezetnem olyan régre?

Csak állt ott, vigyorogva, bámult rám, mint aki egy Ford A-modellt vizsgálgat. Néha-néha ő meg Wangero tekintetet váltottak a fejem fölött.

– Hogy ejted ki ezt a nevet? – kérdeztem.

– Nem kell így hívnod, ha nem akarsz – mondta Wangero.

– Miért is ne? – kérdeztem. – Ha azt szeretnéd, hogy így szólítsunk, hát így fogunk.

– Tudom, elsőre talán furcsán hangozhat – mondta Wangero.

– Majd megszokom – mondtam. – Na, mondd csak megin’.

No, hamarosan túlestünk aztán a neveken. Asalamalakimnek kétszer olyan hosszú neve volt és háromszor olyan nehéz. Miután kétszer háromszor is beletört a nyelvem, mondta, szólítsam csak Hakim-a-barbernek. Megkérdeztem volna szívesen, hogy barbár-e, de nem hittem, hogy tényleg az, úgyhogy inkább nem kérdeztem.

– Biztosan ismered azokat a marhatartó népeket ott az utca végén – mondtam. Ők is Asalamalakimnek szólítottak, mikor találkoztatok, csak ők nem fogtak kezét. Ahhoz mindig túl elfoglaltak: borjüvetéssel, kerítésjavítással, nyalósók kirakásával, szénávetéssel. Amikor a fehérek megmérgezték a csorda egy részét, a férfiak egész éjjel puskával a kezükben virrasztottak. Vagy egy kilométert gyalogoltam, csak hogy megnézzem őket magamnak.

Hakim-a-barber azt mondta:

– Elismerem néhány doktrínájukat, de a gazdálkodás és marhatenyésztés nem az én stílusom.

(Nem mondták nekem, én meg nem kérdeztem, hogy vajon Wangero (Dee) valóban hozzáment-e.)

Leültünk enni, és Hakim-a-barber azonnal mondta, hogy ő nem eszik kelkáposztát és hogy a disznó tisztátalan. Wangero viszont végigette a hurkát, kukoricakegyeret, zöldségeket és minden egyebet. Jó csomót beszélt az édesburgonyáról. Minden felvillanyozta. Még az is, hogy még mindig azokat a padokat használjuk, amiket a papája készített az asztalhoz, mikor nem volt pénzünk székeket venni.

– Jaj, Mama – sírta. Aztán Hakim-a-barberhez fordult. – Sosem értettem, milyen drágák is ezek a padok! Érezni a farnyomatokat – mondta és végigjáratta a kezét a padon. Aztán sóhajtott és összekulcsolta kezeit Dee nagymami vajtartóján.

– Ez az! – mondta. – Tudtam, hogy volt valami, amiről meg akartalak kérdezni, hogy megkaphatom-e?

Felugrott az asztaltól és a sarokba sietett, ahol a köpülő állt, a tej benne mostanra megaludt már. Csak nézte, nézte a köpülőt.

– Erre a köpülőfedőre lenne szükségem! – mondta – Ezt még Buddy bácsi faragta az egyik fátokból, nem igaz?

– Igen – mondtam.

– Aha – mondta vidáman –, és a köpülőfát is akarom!

– Azt is Buddy bácsi faragta? – kérdezte a barbár.

Dee (Wangero) felnézett rám.

– Dee néni első férje faragta a köpülőfát – mondta Maggie olyan halkán, hogy alig lehetett érteni. – Henry volt a neve, de csak Bajusznak hívták.

– Maggie agya, akár egy elefánté – mondta Wangero nevetve. – A köpülő fedelét majd az előszoba asztal közepébe állítom – mondta, és rácsúsztatott egy tálat a köpülőre –, és majd kitalálok valami kreatívát a köpülőfa használatára is.

Mikor végre összecsomagolta a köpülőt, a nyele kilógott. Egy pillanatra a kezembe fogtam. Nem is kell nagyon közelről nézni, hogy lásd, hol fogták a kezek, hol nyomták fel-le, hogy vaját készítsenek, olyan mély barázdát hagytak a fában. Igazából sok apró barázda az, látszott, ahogy a nagy hüvelykek meg a többi ujjak a fába nyomódtak. Gyönyörű, világossárga fából volt, abból, ami Nagy Dee és Bajusz házának kertjében nőtt.

Ebéd után Dee (Wangero) a ládámhoz ment, ahhoz, amelyik az ágyam végében állt, és kezdte feltúrni. Maggie a konyhában lógott a mosogatónál. Aztán kijött Wangero két ágytakaróval. Még Dee nagymami tűzte őket, aztán Nagy Dee meg én feltettük a steppelőrámára az elülső tornácon és kivarrtuk őket. Az egyik Lone Star-mintájú. A másik meg a hegykerülő. Mindkettőben Dee nagymami ruháinak darabjai, amiket ötven, vagy még több éve viselt. Jarrell nagypapi kasmírmintás ingének darabkái. Meg egy kicsi, kopott, kék színű darabka, gyufaskatulya nagyságú, Ezra dédnagypapi egyenruhájából, amit a polgárháborúban viselt.

– Mama – mondta Wangero édesen, mint egy kismadár –, megkaphatom ezeket az öreg takarókat?

Hallottam, hogy a konyhában valami leesik, aztán egy perccel később a konyhaajtó becsapódott.

– Miért nem viszel egyet-kettőt a többi közül? – kérdeztem. – Ezeket az öreg jószágokat még én meg Nagy Dee csináltuk régi ruhákból, amiket Nagymami tűzött össze, mielőtt meghalt.

– Nem – mondta Wangero. – Azok nem kellene. Géppel vannak körbevarrva.

– Attól csak jobban tart – mondtam.

– Nem az a fontos – mondta Wangero. – Ezek a darabkák még Nagymami ruháiból vannak. Az egészet kézzel tűzte ki. Képzeld csak el!

Óvatosan tartotta a karjában a takarókat, úgy cirógatta őket.

– Néhány darab, mint azok a levendulaszínűek, olyan régi ruhákból maradtak, amiket még az édesanyja hagyott rá – mondtam, és fölálltam, hogy megérintsem a takarókat. Dee (Wangero) épp annyira lépett csak hátra, hogy ne érjem el őket. Már az övéi voltak.

– Képzeld csak el! – sóhajtott újra, és erősen a mellkasához szorította őket.

– Az igazság az – mondtam –, hogy már odaígértem őket Maggie-nek, ha majd hozzámegy John Thomashoz.

Felszisszent, mintha darázs csípte volna meg.

– Maggie képtelen értékelni ezeket a takarókat! – mondta. – Még lenne olyan tökéletlen, és mindennapos használatba venné őket!

– Gondolom fogja – mondtam. – Isten tudja, eleget lődörgettem már őket, aztán senki se használta. Remélem ő fogja!

Nem akartam előhozakodni azzal, hogyan is ajánlgattam Dee-(Wangero)-nek azokat a takarókat, mikor főiskolára ment. Azt mondta, ósdik, divatjamúltak.

– De ezek megfizethetetlenek! – mondta most hisztérikusan, mert hát van egy természete. – Maggie ágytakarónak használná őket, és rongyokban lennének öt éven belül! Még annyi sem!

– Bármikor varrhat újakat – mondtam –, Maggie tudja, hogy kell takarót tűzni. Dee (Wangero) gyűlölettel nézett rám.

– Hát nem érted meg! Pont ez a lényeg! Ezek a takarók, éppen ezek!

– Hát – mondtam. – Te mit csinálnál velük?

– Falra lógatnám őket – mondta, mintha ez lenne az egyetlen dolog, amit takarókkal csinálni lehet.

Maggie mostanra az ajtóban állt. Szinte hallottam a lábai hangját, ahogy összeakadtak.

– Megkaphatja őket, Mama – mondta, mint aki már hozzászokott, hogy nem nyer csatát, hogy sosem tudhatja, marad-e neki bármi. – Én emlékszem Dee nagymamira takaró nélkül is.

Ránéztem keményen. Az alsó ajka tele volt szarvasbogyó-tubákkal, amitől együgyű, búbanatos lett a képe. Dee nagymami és Nagy Dee tanították őt a takarótűzésre. Ott állt, a sebhelyes kezeit a szoknyája ráncaiba rejtve. Valami félelemmel nézett a testvéreire, de nem haragudott rá. Maggie-nek ez jutott. Ő ilyenek ismerte Isten útjait.

Mikor így ránéztem, mintha valami kupán vágott volna, s lefutott a talpamig az érzés. Mint mikor templomban vagyok, s az Isten lelke megérint, és boldog leszek és kiáltok. Olyat tettem, amit az előtt soha: magamhoz öleltem Maggie-t, aztán behúztam a szobába, kikaptam a takarókat Wangero kisasszony kezéből, és Maggie ölébe dobtam. Maggie csak ült ott az ágyamon, tátott szájjal.

– Vigyél egyet-kettőt a többiből – mondtam Dee-nek.

De ő szó nélkül sarkon fordult, és kiment Hakim-a-barberhez.

– Te egyszerűen nem érted – mondta, mikor Maggie meg én kimentünk a kocsizhoz.

– Mit nem értek? – tudakoltam.

– Az örökségedet – mondta. És aztán Maggie-hez fordult, megcsókolta, és azt mondta:

– Neked is kezdened kellene magaddal valamit, Maggie. Ez tényleg valami új kezdete számunkra. De abból, ahogy Te és Mama éltek, sose jönnél rá.

Feltett valami napszemüveget, ami mindent eltakart az orra hegyén meg az állán kívül. Maggie mosolygott, talán a napszemüvegre, de igazi mosollyal, nem félve. Néztük, ahogy a por megülepszik az úton a kocsi után, aztán megkértem Maggie-t, hozzon nekem egy kis tubákot. Aztán csak ott ültünk ketten, és élveztük, míg ideje nem volt a házba menni és ágyba bújni.

SZIGETHY REBEKA SÁRA fordítása

TANYAUDVAR